

JELENA MARKOVIĆ

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

PRIČANJA O DJETINJSTVU I SRODNI KONCEPTI: “VELIKE” I/ILI “MALE” PRIČE

U tekstu autorica oblike pričanja o djetinjstvu propituje u kontekstu “velikih” narativnih cjelina o tom životnom razdoblju pripovjedača koje bi strukturno i funkcionalno bile slične životnim pričama ili jednom njihovom dijelu koji se odnosi na životno razdoblje vlastitog djetinjstva, a uglavnom su nastale u nekoj “iznimnoj” situaciji koja omogućava neuobičajeno dugu pozornost publike usmjerenu na pripovjedačevu izvedbu. Oblike pričanja o djetinjstvu propituje i kao “manje priče”, koje imaju ponovljiv obrazac i koje pričamo neko vrijeme, odnosno one priče koje su dijelom našeg aktivnog ili pasivnog repertoara pričanja o sebi, koje su “ispolirane”, vješte izvedbe (osobne pripovijesti), zatim, još “manje”, nevješte izvedbe i kmje, necjelovite narativne sekvence, koje i ne sadrže više od narativnog minimuma i aluzija na ljude, predmete događaje ili sl., a protkane su u neku konverzacijsku cjelinu (pripovijesti o osobnom iskustvu).

Ključne riječi: životna priča, životna povijest, osobna pripovijest, pripovijest o osobnom iskustvu, pričanja o djetinjstvu, pričanja o životu

[G]rubo rečeno, život nije “kakav je bio” već kako je interpretiran i reinterpretiran, pričan i prepričavan.

(Bruner 2004/1987:708)

1. Uvod

Etnolozi/kulturni antropolozi i folkloristi (ali i lingvisti, psiholozi, istraživači jezične socijalizacije,¹ konverzacijske analize, etnografije komunikacije i dr.) neprestano su u doticaju s ljudima koji pričaju o svojim životima, prošlim iskus-

¹ Istraživanja jezične socijalizacije manje su poznati istraživački rukavac u hrvatskoj znanosti, a ujediniła su znanja antropologije, psihologije, lingvistike te se nastavljaju na istraživanja pragmatičke kompetencije, a bave se, pojednostavljeno, pitanjima kako djeca, kao manje iskusni članovi pojedine zajednice, usvajaju jezik u interakciji s vršnjacima i iskusnijim članovima društva te kako postaju kompetentni dionici istoga (za pregled vidi Garret i Bequedano-López 2002).

tvima, čime njihove priče (koje ili sami potiču ili na neki način bilježe u “prirodnom” kontekstu) postaju analitičkim predmetom. Neki će njihove priče nazvati životnim pričama, neki životnim povijestima, neki osobnim pripovijestima, neki pripovijestima o osobnom iskustvu, a neki će reći da imaju posla s pričanjima o životu. Neki će i reći da se bave pričanjima o djetinjstvu kao dijelu pričanja o životu (Marković 2010). Neki će reći da njihovi sugovornici pripovijedaju, a neki da kazuju. U pravilu, gotovo svaki istraživački rukavac raspolaže specifičnim korpusima koji su uvjetovani specifičnim poimanjima discipline i uporabom specifičnih metodoloških postupaka te sve spomenuto generira i specifičan analitički vokabular koji se vrlo često preuzima a da prije nije kritički valoriziran s obzirom na drukčije istraživačke pretpostavke, metode, korpusa i ciljeve, o čemu će biti detaljnije riječi u tekstu koji slijedi.

Ovaj se rad nada biti prilogom osvjetljavanju zbrke oko koncepata i pripadajućih im termina, ali nada se biti i prilogom afirmaciji “malih” oblika pričanja o životu i o djetinjstvu u etnološkim/kulturnoantropološkim istraživanjima te istodobno afirmaciji “malih”, svakodnevnih pričanja o djetinjstvu (i uopće o životu) kao folklorističkog predmeta te prilogom afirmaciji folklorističkog fokusa na pripovijedanje kao praksu, a ne formu. Dakle, u skladu s epistemološkim interesom za pojedinačno i specifično, želim se usredotočiti na “male” priče (osobne pripovijesti i pripovijesti o osobnom iskustvu) u kontekstu konverzijske situacije (bilo istraživačke ili “prirodne”), pojedinčevog života, života priče i života manjih zajednica, usporedno definirajući predmet vlastitog istraživanja koji sam nazvala *pričanja o djetinjstvu* (Marković 2010).

Uvidom u literaturu koja se bavi oblicima pričanja o životu ili šire, oblicima pričanja u svakodnevici u različitim disciplinarnim, nacionalnim i jezičnim tradicijama koje su utjecale jedne na druge te uvidom u njihova različita metodološka, teorijska i epistemološka uporišta, uočljiva je raznovrsnost terminologije, jednako unutar engleskog govornog područja (dakle u tekstovima izvorno pisanim na tom jeziku, kao i onima koji su na njega prevedeni) i na drugim jezicima. Najčešći termini koji se koriste u literaturi na engleskom jeziku za pojedine oblike pričanja o životu su životna priča (*life story*), životna povijest (*life history*), osobna pripovijest (*personal narrative*), pripovijest o osobnom iskustvu (*narrative of personal experience*).²

² Na hrvatskom jeziku folkloristička terminologija za oblike pričanja o životu, ali i usmena pričanja općenito, relativno je jedinstvena i to vjerujem prije svega zbog snažnog autoriteta Maje Bošković-Stulli koja je mnoge termine u hrvatsku folkloristiku uvela u konzultacijama s mnogobrojnom stranom literaturom. Terminologiji za oblike pričanja o životu doprinijeli su i drugi znanstvenici iz različitih očista, prije svega folkloristike, lingvistike i književne teorije (npr. Bošković-Stulli 1984; Biti 1984; Jambrešić 1994; Velčić 1990, 1991; Zečević 1976). Međutim, koliko god se činilo da su u domaćoj folkloristici danas “vicevi, pričanja o sjećanjima, autobiografsko kazivanje, usmena povijest [posljednja tri nemaju jasna distinktivna obilježja, J.M.], prognaničke ispovijesti, svakadašnje pričanje, priče u novinama i na televiziji” (Bošković-Stulli 2006:186) zaživjele kao le-

Značenjski okviri spomenutih koncepata često se podudaraju, ali i mimoilaze. Spomenute koncepte koji označavaju oblike pričanja o životu gotovo u pravilu možemo promatrati s obzirom na stupanj pripovijedanja i kazivanja u njima, odnosno u rasponu od nametnutog, prisilnog intervjua do autentičnih razgovornih oblika snimljenih u svakodnevici bez znanja sudionika (Jambrešić 1994:35-98), odnosno od znanstvenog konstrukta do svakodnevnih jezičnih i pripovjednih aktivnosti.

U ovome ću tekstu ponuditi pogled na spomenute srodne koncepte propitujući njihove uporabe posebno u etnologiji, antropologiji, folkloristici, ali i u lingvistici i psihologiji, nakon čega sugeriram da prihvatimo koncept pričanja o životu (djetinjstvu) ili oblici pričanja o životu (djetinjstvu) kao dovoljno širok termin koji uključuje često neunificirana značenja koncepata *životna priča* (npr. Titon 1980; Peacock i Holland 1993; Linde 1993), *osobna pripovijest* (npr. Bausinger 1958; Dégh 1985; Stahl 1977a, 1977b, 1977c, 1989; Robinson 1981; Braid 1996), *pripovijest o osobnom iskustvu* (npr. Labov 1972, 1984; Labov i Waletzky 1997/1967; Bauman 1986) kao i najčešće antropološki, ali i folkloristički koncept *životne povijesti* (npr. Bausinger 1988; Dégh 1975, 1988; Hofer i Niedermüller 1988), ali i puno više od toga.

2. Životne povijesti, životne priče: “Velike” i/ili “male” priče

2.1. Životna povijest

Životna povijest je koncept koji je gradio i razgrađivao odnose etnologije i antropologije s jedne strane i folkloristike s druge. U povijesti koncepta razaznaje se širok raspon njegove uporabe: njegova shvaćanja kao kazivanja radi istraživanja

---

gitimni predmet folklorističkog istraživanja, oni se još i danas uvrštavaju u “nstandardn[e] pojav[e] i žanrov[e]” (ibid.), iako “[t]eorijski okviri pripovjednoga folkloru dopiru sve dalje od kanonskih vrsta pripovijetke – od bajke, predaje, legende” (ibid.).

Najobuhvatniji, kišobranski koncept koji dolazi iz folklorističke i književnoteorijske vizure bio bi *svakidašnje pričanje* (npr. Bošković-Stulli 1984:324-325; Biti 1984; Zečević 1976). U hrvatsku folkloristiku termin je ušao kao prijevod Bausingerova termina (*alltägliches Erzählen*) (1958) za koji Bošković-Stulli smatra da je dobro odabran jer “je širi kontrastni i komplementarni pojam za ono suvremeno pripovjedačko područje koje se ne može pokriti pojmom narodne priče u tradicijskom smislu” (1984:325). *Pričanja o životu* smještena su “u okvir šire pojave svakidašnjeg pričanja” (Bošković-Stulli 1984:325-326). Folklorističko zanimanje za pričanja o životu ima svoje korijene u Sovjetskom Savezu, gdje su se, kasnih 20-ih i ranih 30-ih godina dvadesetog stoljeća, istraživači počeli zanimati za oblik pod nazivom *skaz*, smatra Bošković-Stulli (1984:319). Termin *skaz* zajedno s terminom *pričanja iz života* i danas se koristi u domaćoj folkloristici (npr. Marks 2010:101,102) kao produkt istih strujanja.

tzv. biografskih modela te, rjeđe, poimanja životne povijesti kao folklornog žanra.

Prema etskom pristupu i poimanju žanrova Stahl od osobnih pripovijesti, koje su primarno u središtu njezina interesa kao folkloristički žanr, razlikuje srodne oblike, a oni su nesekularni ekvivalent osobnim pripovijestima – memorat, zatim duži iskazi koje naziva životna povijest te jednoepizodne anegdotalne pripovijesti (1989:13). U tom konkretnom slučaju životnoj povijesti nije dokinut barem potencijalni status folklorističkog žanra.

Dégh ide korak dalje i nastoji pokazati da se koncept životne povijesti može promatrati i kao folklorni žanr (1975, 1988). Primarno antropološkom/etnološkom konceptu životne povijesti autorica pristupa kao folkloristica koju prije svega zanima ljudska kreativnost u pričanju (1988). Dégh životnu povijest definira vrlo široko i to kao priču “koja može biti usmeno ispričana u izravnom intervjuu i strukturirana prema pripremljenom upitniku”, priču koja može biti i “proizvod intenzivne analitičke konverzacije između istraživača i ispitanika”, “može nalikovati i spontanoj naraciji u kojoj istraživač umanjuje svoj utjecaj na prirodni kontekst”, pri čemu smatra da je posljednja situacija “poželjnija od folklorističkog fokusiranja na ljudsku kreativnost” (1988:15-16; usp. i 1975:vii). Priča također, smatra Dégh, može biti i “književni proizvod u tiskanom ili rukopisnom obliku” (ibid.). Ovo široko shvaćanje životne povijesti ne predmnijeva da ona mora biti “formalna pripovijest”, bilo usmena, zapisana ili pisana (ibid.). Ljudsko iskustvo je primarni izvor i sastavni dio koji sudjeluje u konstrukciji priče: objektivna stvarnost ima svoj smisao jedino u ljudskoj interpretaciji, smatra Dégh (1988:17) i čini se da je upravo stoga folkloristika itekako pozvana da se kao disciplina jedina te vrste zanima za životnu povijest kao pripovjednu izvedbu (1988:13). To implicira da i druga istraživanja (posebno etnološka/kulturnoantropološka) moraju započeti s propitivanjem mjesta iskaza u kontekstu kazivanja/pripovijedanja, a tek potom iskazi mogu postati analitičkim predmetom kao priče koje su mjestom strukturiranja i prezentiranja identiteta u tom kontekstu ili priče kao temeljnog načina mišljenja. Ta se istraživačka faza često preskače, a morala bi prethoditi svakom etnološkom/antropološkom istraživanju.

Dégh je urednica i jedne od prvih zbirki u kojoj su skupljene, kako ih naziva, životne povijesti s iscrpnim podacima o pripovjedačima i kontekstu izvedbe, koju je autorica analizirala iz folklorističke perspektive (1975). U uvodu zbirke Dégh se osvrće i na sam koncept životne povijesti u antropologiji, a posebno na koncept zbirki životnih povijesti u istoj disciplini, čemu suprotstavlja folklorističku perspektivu. Naime, ona smatra da je “[a]ntropološki koncept zbirke životnih povijesti neprihvatljiv folkloristima i to prije svega zbog nedostatka jasnih i egzaktnih metoda bilježenja i objavljivanja, što je ujedno i znak nedostatka zanimanja za ljudsku kreativnost koja se manifestira u oblikovanju pripovijesti. Za istraživača folkloru je nužno da zabilježi pripovijest u kontekstu njezina kulturnog okružja da bi se

pripovjedač osjećao ugodno te da može govoriti slobodno, bez inhibicija” (Dégh 1975:viii). Antropološkoj praksi prije svega zamjera što su pripovijesti nastale istraživačkim procesom kao produktom izoliranog dijaloga informanta i terenca (antropologa) (ibid.), a bez eksplicitnih refleksija na to pitanje. Ona se zalaže za otvorene razgovore i što je moguće snažniju redukciju kazivačkog. Kada sam prikupljala građu za istraživanje pričanja o djetinjstvu, među ostalim i polustrukturiranim intervjuom (2010), kazivačko sam reducirala nastojeći vlastitom pričom ponuditi vrijeme i asocijaciju sugovorniku za njegovu priču kojom sam bivala asociirana u idućoj izmjeni govornih uloga i time samo djelomice amortizirala nedostatke metodološkog postupka.

Slazu se i drugi da je životna povijest, kako je vidi antropologija, prije kreacija antropologa nego sugovornika (usp. npr. Bausinger 1988; Titon 1980:284; Velčić 1990:107). Titon, iako velikim dijelom podržava kritike koncepta zbirki životnih povijesti u antropologiji, također smatra da one ne moraju uvijek biti neprihvatljive folkloristima, među ostalim i stoga što “životne povijesti” mogu biti produktom bliskog odnosa antropologa i njegova sugovornika (Titon 1980:284) koji bi, valjda, većim dijelom dokinuo kazivačke značajke životne povijesti kao koncepta u antropologiji. Jednako tako Titon životne priče, koje dijelom tretira kao žanr usmene proze, razlikuje od životnih povijesti kao antropološkog koncepta te životnim pričama pripisuje vrijednost i fikcionalnih tekstova i povijesnih dokumenata (usp. 1980:288-292). Ontološki status pripovijesti određuje svijet kazivanja (bez obzira na to je li pripovijest transkribirana i objavljena u knjizi) i svijet fikcionalnog, smatra Titon. Za njega je pripovijest fikcionalna kao takva i to je svojstvo ili vrsnoća koja osobno pripovijedanje razlikuje od srodnih historiografskih vrsta: biografija, usmene povijesti i osobne povijesti (1980:276). Životnu priču Titon vidi kao priču o pojedinčevu životu ili priču o onome što osoba misli da je značajan dio njezina života. Prema tome, smatra da su to osobne pripovijesti ili pripovijesti o osobnom iskustvu, čiji je ontološki status, ako izranjaju iz razgovora, govorena riječ, čak i ako je priča transkribirana i uređena za tisak (1980:226). Nije posve jasno je li prema netom navedenom u Titonovu terminu životne priče (1980), jednako kao i u terminu životne povijesti Stahlove (1989:13) riječ o životnoj povijesti kao folklorističkom žanru ili kao konceptu u antropologiji iako pretpostavljam da je manje riječ o potonjem. Osim ako nije riječ o potajno snimljenoj građi, folkloristi, jednako kao i antropolozi, i ne mogu zabilježiti iskaz ili razgovor koji je bez konteksta istraživačke situacije.

Godine 1988. u Budimpešti je održan međunarodni skup o životnoj povijesti, tada vrlo važnoj i aktualnoj temi u etnologiji i folkloristici, koji je rezultirao zbornikom (Hofer i Niedermüller 1988). U tom je zborniku završnu riječ priložio Bausinger, u kojoj se pita zašto je koncept životne povijesti uopće doživio svoj *boom* u tekstovima i publikacijama posebno etnološke i folklorističke provenijencije. Dijelom je to veliko zanimanje za životne povijesti, smatra Bausinger, posljedica

radikalizacije funkcionalističke perspektive ili, folklorističkom terminologijom, zaokreta od teksta prema kontekstu, sinkronije prema dijakroniji, pri čemu je na razini konteksta zanimanje bilo usmjeravano na društvene i povijesne okolnosti koje uključuju i osobnu uključenost i premreženost društvenim i povijesnim okolnostima – životnu povijest primjerice pripovjedača (usp. 1988:479). Ali i dalje, pita se Bausinger, analogijom s konceptom identiteta i njegovom krizom koji je punio mnoge retke znanstvene literature, što se promijenilo; “životna povijest (...) je životna povijest kao što je uvijek bila životna povijest” pa prema tome ne može biti niti krize niti *booma* kao posljedice te krize (1988:480). Jedino što se promijenilo, zaključuje Bausinger, jest ono što životna povijest kao analitička kategorija označava, a to zasigurno nisu granice života, rođenje i smrt. Život je konstrukcija, smatra Bausinger, i životna povijest je konstrukcija jer pojedinci u pravilu nikad ne konstruiraju život kao cjelinu, kao povijest sa početkom i krajem. Život kao povijest je konstrukt i to prije izvana nego iznutra – “biografija je (...) ‘prirodniji’ žanr nego autobiografija” (Bausinger 1988:481).

U istom zborniku Oring vidi životne povijesti kao “osobni dokument”, zajedno s autobiografijama, dnevnicima, pismima, slikama, izvješćima o snovima (1988:179). Međutim, životne povijesti prepoznaju jedino drugi jer one nisu samoinicirajuća ili samoaktualizirajuća izvješća, dok autobiografije funkcioniraju upravo suprotno, iako i njih može inicirati netko drugi (Oring 1988:179). Oring životnu povijest vidi prije svega kao etnološki žanr koji u pravilu ima istraživački impetus, ideološku pozadinu protkanu očekivanjima akademske zajednice (1988:181-187). U životu pojedinca je samo nekoliko prigoda u kojima je dopušteno duže govoriti o sebi. Te su, primjerice, pripovjedni konteksti u kojima se mogu naći ljubavnici, bliski prijatelji, ljudi u bolnicama i sl. Osim tih pripovjednih konteksta koji su relativno rijetki u životima s obzirom na učestalost različitih pripovjednih konteksta u svakodnevicu,³ uvjete za iskaze koje možemo odrediti kao životne povijesti omogućuju antropolozi, folkloristi, psiholozi, ispovjednici i dr.

Idejnom približavanju koncepta životne povijesti folklorističkim istraživanjima možda je najviše pridonijela Linda Dégh, ponajprije spomenutom knjigom (1975), ali i drugim studijama (npr. 1988), i to prije svega nudeći šire shvaćanje predmeta folkloristike od onog koji je nekoliko godina poslije ponudila Stahl tragajući, paradoksalno, ponajprije za onime što nije osobno u osobnim pripovijestima (vidi posebno 1977c) i nastojeći osobnim pripovijestima priskrbiti nedvojbenu status folklornog žanra (npr. 1989). U spomenutoj zbirci životnih povijesti Dégh piše da je “imigrantska životna povijest važan proizvod folklornog stvaralaštva koji

³ Od 2005. godine do danas, dakle, otkako sam istraživački osvjestila oblike pričanja o životu kao istraživački predmet, nijednom se nisam našla u kontekstu u svakodnevicu u kojemu je netko pripovijedao ovako definiranu “životnu povijest”, što ne znači da takav kontekst nije moguć, ali svjedoči o tome koliko je izniman i rijedak.

pripada kategoriji folklornih prozih žanrova” (1975:ii), čime su za Dégh dijelom pomirene razlike u pogledima na životne povijesti i kao tradicijski folklorni žanr i kao vrelo povijesnih i drugih informacija (usp. i Kirshenblatt-Gimblett 1988:149).

2.2. Životna priča nasuprot pričanju o životu (djetinjstvu)

Oko koncepta životne priče bilo je puno manje prijepora nego oko koncepta životne povijesti koji su uglavnom “dijelile” etnologija/antropologija i folkloristika i gotovo su sve diskusije bile na odnosu tih dviju disciplina. Bilo je manje prijepora, ali i više nekritičkog preuzimanja termina, gdje se nije obraćalo dovoljno pozornosti na analitičku vizuru. Problematika definiranja i uporabe se usložnjava u multidisciplinarnom polju u kojem termin životne priče zamjenjuju srodni koncepti u psihologiji, kao što je primjerice osobni mit (usp. Marković 2008).

Procesi koji se u psihologiji mogu dovesti u vezu sa životnim pričama, kako ih primjerice vidi lingvistica Charlotte Linde (1993), jesu *razvoj autobiografije* (Bruner 2004/1987:695) ili *autobiografski projekt* (Nelson 2001:27). U psihologiji se također koristi i termin životna priča (*life story*) ili životna pripovijest (*life narrative*) za nešto što se razvija kroz životni ciklus pojedinca (npr. Bluck i Habermas 2000; Bohn i Berntsen 2008; Habermas i Bluck 2000; Habermas i de Silveira 2008; Habermas et al. 2009; Habermas i Paha 2001; McAdams 1985, 1996, 2001).

Autobiografski projekt je za Nelsonovu proces konstruiranja “životne priče” sastavljene od pojedinačnih priča o važnim događajima, koji uključuju epizode koje su na neki način obilježile doživljavanje sebe tijekom razvoja (2001:27). Taj se koncept, kao i Brunerov *razvoj autobiografije*, razlikuje od koncepta *osobnoga mita* (posebno McAdams 1993), koji se ne promatra kao niz priča, već kao nešto što se akumulira i mijenja u našem umu, kao latentna priča. Smatram da životne priče treba prije promatrati kroz spomenute procese, kao priču koja (kao i životna povijest) može biti ispričana u nekoj iznimnoj situaciji (među kojima je istraživačka ili terapijska, ali i neke druge), a ne kao žanr usmene tradicije ili kao oblik pripovijedanja u svakodnevi. Termin ne treba rabiti za pričanja u svakodnevi u folklorističkom smislu jer unosi dodatnu zbrku u terminologiju arbitrarno zacrtanog žanrovskog sustava.

Životne priče su neki autori, kao što smo vidjeli u Titona, promatrali kao žanr usmene proze. Titon ih razlikuje od životnih povijesti kao antropološkog koncepta te životnim pričama pripisuje fiktionalnu i dokumentarističku vrijednost (usp. 1980:288-292). Lingvistica Charlotte Linde ne govori o žanrovskim kategorijama, već smatra da se životna priča manifestira u usmenoj komunikaciji te da je diskontinuirana, fragmentirana, promjenjiva, dinamična jedinica koja se

manifestira u različitim kontekstima, u koautorstvu s različitim ljudima u dugom vremenskom razdoblju (usp. 1993:20–25).

Životna priča, smatra ona, u svakodnevnom je diskursu nešto što svatko od nas “ima”. Životna priča je, u svakodnevnoj uporabi, “ono što o meni moraš znati da bi me poznavao” (usp. Linde 1993:20). Međutim, životnu priču, ovako zamišljenu, “nema” svatko. Ona je nešto što se razvija tijekom života i što primjerice jedan trogodišnjak ili trogodišnjakinja “nema”. Dijete u vrlo ranoj dobi može pripovijedati o događaju iz udaljene prošlosti (usp. Miller i Sperry 1988), ali ne može, na zahtjev roditelja, psihologa ili istraživača folkloru strukturirati ono što se ovdje naziva životnom pričom. Životnu priču u “jednom dahu” mogu i odrasli pričati jedino na neki izvanjski poticaj ili zahtjev. Međutim, neobično i problematično u promišljanjima Linde je i tvrdnja da pripovijest o iskustvu trogodišnjaka ne ulazi u korpus priča koje čine životnu priču (1993:24). Vjerojatno je tomu tako stoga što znanja o vlastitoj prošlosti autorica zanemaruje kao resurs za priču koju osoba može prepričavati dugo vremensko razdoblje i koja može postati uvjetujuća za samokonstrukciju. Teško je zamisliti da priča o, primjerice, našem rođenju, priča o komplikacijama pri porodu ili priča o nekoj teškoj bolesti u ranom djetinjstvu, priča o nekom ranom gubitku, nije važnim dijelom onoga što Linde naziva životnom pričom, a svi spomenuti primjeri u pravilu pripadaju sferi znanja o prošlosti koja se usmenom komunikacijom prenose s predaka na potomke i koje dijete često preuzima kao svoje vlastite priče koje su itekako uvjetujuće za samokonstrukciju djeteta i poslije odrasle osobe.

Osim toga, ovako osmišljen koncept životne priče bi morao uključivati i priče o posredovanom iskustvu osoba koje su “vlasniku” životne priče uvjetujući, kao primjerice podrijetlo koje vezujemo za svoje pretke, obiteljske priče koje su uvjetujuće, ili barem mislimo da su uvjetujuće za naše živote. Teško je zamisliti da je životna priča skup priča o doživljajima kojih se isključivo sjećamo.

Rana adolescencija je mnogim autorima dob u kojoj osoba razvija sposobnost kolekcioniranja i pripovijedanja životne priče (npr. Bluck i Habermas 2000; Habermas i Bluck 2000; McAdams 1985, 1993), što se, smatra Linde, navodno može i provjeriti ako skupinu ljudi upitate da vam pripovijedaju događaje iz srednje škole pri čemu ćete primijetiti veliki zanos u pojedinim pričanjima. Ipak, smatram da moramo ostati sumnjičavi prema tvrdnji da događaji iz ranog djetinjstva nisu “materijal” za tako zamišljen koncept životne priče, posebno stoga što Linde životnu priču ne vidi kao skup priča i s njima povezana tumačenja, već životna priča uključuje i odnose među njima (1993:25).

Životna priča, kako je rabi Linde u svojoj studiji, obuhvaća sve priče i s njima povezane diskurzivne jedinice, kao što su tumačenja i kronike te veze među njima koje je pojedinac pričao tijekom svog životnog vijeka, a zadovoljava dva osnovna kriterija: 1. pričama i diskurzivnim jedinicama u životnoj priči što su s njima

povezane osnovno je tumačenje točka o govorniku, a ne uopćena točka o tome kakav je svijet i 2. priče i s njom povezane diskurzivne jedinice imaju proširenu ponovljivost (dakako ne uvijek i ne svima), što znači da se pričaju iznova i u više navrata tijekom dugog vremenskog razdoblja (Linde 1993:21). Životna priča je za Linde neki gotovo imaginaran, pojedincu neosvijestjen repertoar priča. Nije svaka priča dijelom repertoara životnih priča već su to samo one priče koje se ponavljaju dugo vremensko razdoblje. Možemo se upitati koliko je dugo “dugo vremensko razdoblje”? Stahl osobne pripovijesti također definira kao priče koje su dijelom repertoara pripovjedača, odnosno u pripovjedačevu repertoaru imaju ponovljiv obrazac (Stahl 1977b:38). Također se možemo zapitati i koliko ponavljanja čini obrazac ponovljivim? Neke priče pričamo nekoliko puta tijekom jednoga dana i nikad više, a čini mi se da takva pričanja nisu osobne pripovijesti kako ih je zamislila Stahl (1989) niti ulaze u korpus koji čine životnu priču kako ju je opisala Linde (1993). Još je jedno pitanje koje si možemo postaviti, iako smatram da na sva spomenuta nije potrebno tražiti odgovore jer su retoričke naravi, a ono je: je li onda pretpostaviti da životnu priču, prema tome, čine neke od osobnih pripovijesti? Inzistiranje na trajnosti, opstojnosti i ponovljivosti priča kao kvaliteti koja uvjetuje njihovo određenje ne čini mi se odveć plodonosnim, posebno stoga što je, kako se i Stahl i Linde slažu, svaka izvedba nov analitički izazov, s čime sam se i sama susretala kada sam svojstva nekih prikupljenih primjera uspoređivala sa značajkama pojedinih etabliranih folklorističkih žanrova (Marković 2010: posebno 147-191).

Životne priče, smatra Linde, izražavaju naše opažanje sebe: tko smo i kako smo postali to što jesmo. One su i sredstvo kojim posređujemo to opažanje i o njemu pregovaramo s drugima. Njima ostvarujemo pravo i pregovaramo o pravu na grupnu pripadnost. Kreiranje koherentnosti životne priče kroz vrijeme kao njezino svojstvo odaje važnu odliku životnih priča, kako ih shvaća Linde, a to je njezina društvena konstruiranost (usp. Linde 1993:3). Tako definiran i upotrijebljen termin životne priče na manifestnoj razini u svakodnevicu je vrlo blizak domaćem određenju pričanja o životu (Bošković-Stulli 1984) ili pričanjima o izboru profesije (Linde 1993), ili pričanjima o djetinjstvu (Marković 2010). Priče su to o životu ili nekom njegovu dijelu ili aspektu.

Međutim, ono što razlikuje koncepte životne priče (Linde 1993) i pričanja o životu (Bošković-Stulli 1984) jest prije svega to što koncept životne priče predmnijeva usredotočenost na proces njezine *kohezije* na razini priče kao cjeline u duljem vremenskom razdoblju i njezina pripovjedača, dakle, svojevrstne cjelovitosti koja upućuje na konstruiranost života izvana. Koherentnost u životnoj priči, reći će Linde, vlasništvo je teksta; to proizlazi iz odnosa dijelova teksta jednog prema drugomu i dijelova teksta prema cjelini, kao i odnosa teksta i ostalih sličnih tekstova. Koherentnost nije apsolutno vlasništvo nesituiranog teksta, već se mora razumjeti kao sudioništvo govornika i recipijenta. Koherentnost teksta koji

recipijent dekodira ne mora biti istovjetan koherenciji koju govornik konstruira (usp. Linde 1993:12). Prema tome, istraživač opet ima ulogu “nesvakidašnjeg” recipijenta u istraživanju “svakidašnjeg”.

Pričanja o životu označavaju drukčije poimanje priče, priče kao nečega što nas neprestano okružuje i što izrasta iz razgovora, što često jednostavno samo pričamo i živimo (a može i obrnutim redom) nekad jednom, nekad u više navrata, nekad kratko, a nekad dugo vremensko razdoblje. Prema tome, pričanja o životu kao koncept ne predmnijevaju primarno koherentnost fragmenata ispričanih u duljem vremenskom razdoblju, nego se pričanje promatra kao aktivnost, a priča je produkt te aktivnosti, dio konverzacijske cjeline, dio života samog. Pričanja o životu se bitno razlikuju od životne priče i po tome što su životne priče priče o neposredovanom iskustvu, odnosno osnovno im je tumačenje točka o govorniku, a pričanja o životu, i kada su dijelom osobnog, ponovljivog ili jednokratnog repertoara, mogu biti preuzeta iz druge ruke, odnosno mogu pripovijedati i posredovano iskustvo.

Životna priča je, reći će neki, usmena jedinica (npr. Linde 1993:4; Titon 1980), iako bi bilo bolje nazvati je usmenim oblikom ili samo procesom. Linde je razlikuje od autobiografije čija je struktura fiksna, a i svrha joj je drukčija; životna priča je za nju diskontinuirana jedinica koja se pripovijeda u fragmentima u dugačkom vremenskom razdoblju. Osnovna razlika između autobiografije kao književne vrste i životne priče kao usmene, fragmentirane i diskontinuirane analitičke jedinice je, smatra Linde, osim razlike usmenost-pisanost i u tome što životnu priču “ima” svatko (vidjeli smo da je baš i nema “svatko”), autobiografiju ne. Životna priča se neprestano revidira i mijenja, pri čemu se neka značenja ispuštaju, a nova dodaju. Životnu priču Linde vidi i kao društvenu jedinicu jer se izmjenjuje, dijeli s drugima i u konačnici nastaje u kontaktu s drugima (usp. Linde 1993:4). Kao lingvistička i analitička jedinica (ili konstrukt) životna priča prije svega mora biti shvaćena kao temporalno diskontinuirana (u fragmentima je pripovijedamo u različitim prgodama, različitim sugovornicima), nepotpuna, strukturno otvorena (svaka nova priča koju pridodamo korpusu mijenja ostale priče i njihove odnose), ali opet koherentna i to na morfološkoj razini, na razini diskursa, na razini više tekstova, ali i na društvenoj i povijesnoj razini (Linde 1993:25-37 i 219). Životna je priča prema tom mišljenju prije analitička jedinica ili analitički konstrukt nego neka “prirodna”, opazajno jasna narativna struktura. U Linde i nije posve jasno je li za nju životna priča *jest* ili se životna priča *manifestira*. Za nju je ona katkada samo priča u kontekstu, a katkad neka viša instanca, niz priča protegnutih kroz dulje vremensko razdoblje, katkad proces i sl. (usp. 1993).

Pričanja o životu *jesu* pričanja u usmenoj komunikaciji, diskontinuirana su, fragmentirana, promjenjiva, ponovljiva, dinamična. Priče o životu pričaju se u različitim kontekstima, u koautorstvu s različitim ljudima, a također i u dužem ili kraćem vremenskom razdoblju, samo jednom.

Dakle, kad promišljamo odnose koncepta životnih priča kako ih vide Linde (1993) i Titon (1980) i pričanja o životu (Bošković-Stulli 1984), njihove semantičke razlike treba tražiti u tome da životna priča podrazumijeva puno oštriju granicu između osobnog života i života drugih, odnosno osobnih pripovijesti i pripovijesti drugih, dok pričanja o životu upravo računaju na međuovisnost sebstva i drugih u pričama koje među sobom dijelimo jer su prema definiciji pričanja o životu “sjećanja o realnim doživljajima i događajima pojedinčeva života, bilo prema kazivanju suvremenika ili bliskih predaka koji su doživjeli zgodu o kojoj je riječ” (Bošković-Stulli 1984:330). Uostalom, ne bismo li mogli “životne priče” o odabiru profesije, o kojima Linde govori kao o diskontinuiranim isječcima u različitim kontekstima (1993), zapravo promatrati kao pojedinačne osobne pripovijesti o odabiru profesije koje onda mogu biti analitičkim materijalom kako ga je Linde zamislila, a njihove varijante kao pripovjedne varijacije s obzirom na životne okolnosti, pripovjedački kontekst, koautore, odnosno publiku. Koncept životne priče mi se jednostavno čini preapstraktnim za konkretne manifestacije pričanja u svakodnevicu.⁴

Iz do sada rečenog razaznaju se dvije perspektive. Jedna je, kao kod primjerice nekih psihologa koji upotrebljavaju termin životna priča (npr. Habermas i Bluch 2000), kod lingvistice Linde (1993) i dr., usmjerena na repertoar pričanja pojedine osobe koja je u središtu njihova istraživanja. Druga je perspektiva, koja se naslanja na već ustaljena značenja termina pričanja o životu, kojoj sam se i sama priklonila (2010), usredotočena na mrežu priča (i život svake pojedine priče), pripovjedača, uzajamnih naracija, oblika transmisije i preuzimanja, značenja, sjećanja, zaborava. Iz potonje perspektive valja pristupiti pričanjima o dobi djetinjstva.

Svakodnevno pričamo i slušamo. Pričamo vlastita iskustva i tuđa iskustva. Tuđa iskustva katkad privajamo kao vlastita. Slušamo pričanja o vlastitim i tuđim iskustvima. Doživljavamo, mislimo, osjećamo, prisjećamo se i pripovijedamo s drugima. Pripovjedne, prisjećajne i kognitivne aktivnosti koje se razvijaju zbog interakcije, a čiji se učinci mogu razaznati i poslije, aktivnosti su koje naše živote čine smislenim cjelinama tako da nam pomažu da se snađemo u mnoštvu pričanja, recepcije, sjećanja i mišljenja.⁵

⁴ Ono što spomenuta dva pristupa (pristup životnoj priči (npr. Linde 1993) i pričanjima o djetinjstvu (Marković 2010)) čini bliskima jest zajednički problem metodološke naravi. Naime, da bi istraživanja životne priče bila metodološki i analitički ostvarena kao idealna i potpuna, istraživač bi trebao snimiti sve priče koje je pojedini govornik ikada pripovijedao. Nailazeći na metodološke i etičke zapreke, istraživači se zadovoljavaju pojedinim izvedbama te iz te “nesavršene” građe donose zaključke o načinima konstrukcije životne priče ili o životu pojedine priče unutar obitelji ili tijekom životnog ciklusa pojedinca, budući je “iznuđena” priča također metodološki i epistemološki neprihvatljiva kao što smo vidjeli u raspravama o životnim povijestima.

⁵ Tko je pokušao s djetetom (ali ne samo s djetetom) komunicirati o njegovom iskustvu (narrativnom, komunikacijskom, fizičkom, emotivnom, kognitivnom i dr.) o kojemu ima malo ili čak nimalo znanja, dakle, iskustvu kojemu nije nazočio ili koje je u perspektivi ili informacijama različito i

Kad je pripovijedanje djece, pripovijedanje o djetinjstvu i pripovijedanje djeci o nekom prošlom događaju u središtu interesa, u svakodnevici se pred nama osvjetljava složena mreža različitih praksi. Primjerice, narativne prakse u svakodnevici koje povezuju dijete i njegove bližnje mogu biti: pričanja o djetinjstvu i iskustvima djetinjstva odraslih i nepristupačnim iskustvima djeteta kao usmenost za djecu (priče za djecu), zatim, pričanja o (ne)posredovanom iskustvu u djetetovoj nazočnosti (o osobnom iskustvu iz djetinjstva odrasle osobe koja pripovijeda, o osobnom iskustvu iz djetinjstva odrasle osobe koja nije nazočna, o djetetu i djetetovu osobnom iskustvu) te uzajamna naracija djeteta i odrasle osobe ili interveniranje u dječje pripovijedanje o osobnom iskustvu.⁶ Iz toga proizlazi važan zaključak da su u narativnim praksama koje se pripovijedaju *među odraslima* i to o djeci i (ne)posredovanim iskustvima iz djetinjstva nataloženi svi učinci narativnih praksi koje sam pobrojala.

Iz te mreže pričanja i recepcije vidljivo je koliko su ti procesi složeni te kako ih je teško (ili nemoguće) skupno jednoznačno odrediti kao neki oblik “velike” priče. Možemo ih jedino odrediti kao prakse pričanja o tom životnom razdoblju te se pri tome pitati: kako se pojedinom pričom služiti u analitičke svrhe bez poznavanja osebnog života svake od njih?

3. “Manje” priče: Osobne pripovijesti i pripovijesti o osobnom iskustvu

Neka istraživanja najavljuju pravu malu eksplicitnu pobunu protiv koncepta životne priče, ali i svih “velikih priča”, pa čak i protiv priča koje sadržavaju “narativni minimum”, a kako su ga definirali primjerice Labov (1972) ili Ochs i Capps (2001) i drugi (o “malim pričama” vidi npr. Bamberg 2004; Bamberg i Georgakopoulou 2008). Minimalni pripovjedni tekst je, smatra Labov, onaj koji se sastoji od najmanje dviju rečenica koje su vremenski poredane, tj. onih rečenica kojima

---

udaljeno od djetetova, ili tko je (a svi smo) zajednički se s nekom osobom prisjećao i pripovijedao zajedničke doživljaje i iskustva, mogao bi naslutiti o kakvim je aktivnostima i procesima riječ. Odrasli i djeca svakodnevno razgovaraju o nekom prošlom iskustvu (bilo zajedničkom ili pojedinačnom), nastoje riješiti problem i planiraju buduće akcije. Djeca to čine među sobom, kao što to čine i odrasli. Pri tome autoritet definiranja problema naracijom o nekoj prošloj naraciji unutar konverzijske cjeline, ili naracijom o nekom prošlom iskustvu, nije ekskluzivno vlasništvo inicijalnog pripovjedača (što je u interakciji s djecom posebno izraženo), već se problem neke prošle situacije ili pitanje nekog prošlog iskustva definira tijekom pripovijedanja unutar konverzijske cjeline spomenutim zajedničkim i uzajamnim aktivnostima “vlasnika” iskustva i ostalih sudionika (usp. Ochs et al. 1989:242-243). Zajedničke i uzajamne aktivnosti treba promatrati ne samo u odnosu na sudionike konverzijske situacije, nego i s obzirom na protagoniste same priče. U njoj mogu sudjelovati svi: protagonisti priče (posredstvom upravnog govora) i sudionici aktualnog pričanja.

⁶ O ovom modelu vidi i Miller i Byhouwer Moore 1989; Miller et al. 1990; Miller et al. 1992; Miller 1994.

bi promjena u njihovu redosljedu rezultirala promjenom u vremenskom slijedu prvotne semantičke interpretacije. Pripovjedni tekst mora imati najmanje dvije klauzule koje su u vremenskom odnosu, tj. “imaju samo jedan takav vremenski spoj” (Labov 1984:51). Ochs i Capps se u istraživanjima jezične socijalizacije bave “malim” pričama koje imaju sljedeće osobine: koherentnu temporalnu progresiju događaja koji mogu biti snimljeni za retoričku namjenu te smještenost u neko prošlo vrijeme i mjesto; tijek priče koji obuhvaća početak, sredinu i kraj donosi osobitu perspektivu i osmišljen je za pojedinu publiku koja razumije i oblikuje značenje (2001:57).

Pobornici istraživanja “malih priča” pričom vrijednom istraživanja kao bogatu informacijama o kulturi smatraju i onu koja, primjerice, pripovijeda o događajima koji su u tijeku, budućim ili hipotetskim događajima, dijeljenim događajima, aluzijama na prijašnja pričanja pa čak i odgode ili odbijanje pričanja. Priče su to o recentnim događajima (“jutros”, “sinoć” i sl.) ili događajima koji su još u tijeku i jednostavno zadovoljavaju potrebu da podijelimo ono što se upravo dogodilo, da prokomentiramo situaciju ili slično. One mogu biti, kako se to kolokvijalno kaže i “ni o čemu” (Bamberg i Georgakopoulou 2008:5). I to su aspekti pričanja koji nisu isključeni konceptom pričanja o djetinjstvu. Pričanja o djetinjstvu, kako ih ovdje razumijemo i promatramo, uključuju širok raspon od “velikih priča” nastalih u nekoj iznimnoj situaciji (terapeutskoj ili istraživačkoj, ali i u nekim drugima koje omogućuju neuobičajeno dugu pozornost publike na pripovjednu izvedbu), do onih manjih, onih koje imaju samo narativni minimum pa do posljednje spomenutih “malih priča”. “Veličina” priče, odnosno složenost njezine narativne strukture i procesa njezine konstrukcije, nije bila kriterijem njihova isključivanja kao oblika pričanja o djetinjstvu.

Čini mi se da istraživanje “velikih priča”, a zanemarivanje onih “malih”, vodi u slijepu ulicu elitizma “većih priča” i to, kako smo vidjeli, ne samo u folkloristici. Čini se kao da analitičku važnost “malih priča” treba braniti kao što se brane glasovi “malih”, zapostavljenih, slabijih, drukčijih. “Male priče” čine naš život ovakav kakva poznajemo.

Iako je zanimanje za pripovjedne oblike kao konstrukcije i reprezentacije sebstva bujalo u mnogim disciplinama (antropologija, lingvistika, folkloristika, psihologija) u posljednjih nekoliko desetljeća, zanimanje za koncept osobne pripovijesti svoju povijest prije svega ispisuje unutar folkloristike,⁷ dok je pripo-

⁷ 1970-ih i 1980-ih godina prošlog stoljeća pitanja kao što su postoji li folklor u gradu, koliko je i je li uopće osobno folklor i sl. bila su česta tema na teorijskoj i analitičkoj razini. Razbijati glavu oko, primjerice, urbanih ili osobnih pripovijesti i njihovom odnosu prema usmenoknjiževnim žanrovima bio je posao koji je ponekad bio prezren jer “tisuće saga oblikovanih životnim iskustvom zaslužuju i vape da budu zabilježene” (Dorson 1970:208). S druge strane, u drugoj polovini sedamdesetih, možda paradoksalno, Stahl se zanima za “problematičan” ili barem “rubni” žanr za klasičnu folkloristiku, osobne pripovijesti, ali se ipak protivi prigrbljivanju koječega u djelokrug folkloristike i zauzima se za načelo “više tradicije, manje inovacije” misleći pritom na folkloristički predmet

vijest o osobnom iskustvu svoje istraživače imala, i još i danas ima, u folkloristici, lingvistici, sociologiji, rodnim studijama, istraživanjima jezične socijalizacije, konverzacijskoj analizi, psihologiji. Iako se često termini osobna pripovijest i pripovijest o osobnom iskustvu koriste kao istoznačnice (npr. Robinson 1981), u ovom radu, sa potkrjepama u literaturi, koja s obzirom na termine i koncepte kojima se koristi nije jedinstvena, razlikovat ćemo osobne pripovijesti kao folkloristički žanr kako ga je zamislila i opisala Stahl (1977b, 1977c, 1989⁸)⁹ i pripovijesti o osobnom iskustvu kako su ih zamislili Labov i Waletzky (1997/1967). Potonjem konceptu blizak je i koncept konverzacijske pripovijesti o osobnom iskustvu kojim se koriste istraživači koji su se bavili konverzacijskom analizom u, primjerice, istraživanjima jezične socijalizacije (npr. Ochs i Capps 2001; vidi i Miller i Sperry 1988; Miller et al. 1992), pri čemu je riječ o semantički gotovo identičnim konceptima, s tim da je u potonjem naglasak stavljen na konverzacijsku uvjetovanost pripovijesti o osobnom iskustvu i njezinu mjestu unutar konverzacije.

Nisam sigurna proizlazi li razlikovanje osobnih pripovijesti i pripovijesti o osobnom iskustvu iz interesa pojedinih istraživača koji su korpusima nadjenuli nazivlje ili postoji neka značajna ili barem značajnija razlika među korpusima, a time i konceptima kojima se koriste, iako se nedvojbeno ti koncepti mogu razlikovati prema kriterijima koji su uvjetovani pristupima njihovih autora i korisnika.

Najvažniji kriterij njihova razlikovanja jest taj što su pripovijesti o osobnom iskustvu često shvaćene kao pripovijesti koje se pričaju prvi put, ili kao one za koje je nebitno pričaju li se prvi put ili se ponavljaju, koje se mogu i ne moraju prepričavati u drugim pripovjednim kontekstima. One su “male” priče o osobnom iskustvu koje pripovijedaju neki izvanredan, neobičan događaj (Labov i Waletzky 1997/1967; Labov 1972, 1984) ili još “manje”, svakodnevnne aktivnosti (Robinson 1981, Miller i Sperry 1988; Miller et al. 1992). Čak bih prije rekla da, primjerice, Labova i Waletzky (1997/1967:12), Ochs i Capps (2001:2), Polanyi (1984, 1989:47–50), Miller i njezine suradnike (Miller i Sperry 1988; Miller et al. 1992) ne zanima jesu li te priče već pričane i hoće li se ponovno pričati te čine li one pripovjednu tradiciju u folklorističkom smislu. One ne moraju biti, pa čak i nije poželjno da budu proizvod “vještih pripovjedača” (Labov i Waletzky 1997/1967:3)

(Stahl 1977c:11). Još radikalnije nastupa Keil u situaciju u kojoj folkloristika prigranjuje “koješta”, a bile bi to “netradicijske pripovijesti”. Pomalo cinično Keil komentira: “Ovdje je zasigurno na djelu akademska imperijalistička tendencija, mistifikacija koja izražajni život svake skupine i ‘pripovijest o osobnom iskustvu’ svakog pojedinca pretvara u žito za folkloristički mlin” (1979:209).

⁸ Stahl u jednom tekstu (1986/1983) upotrebljava koncept priča o osobnom iskustvu (*personal experience story*) vrlo široko za pripovijesti u prvom licu, a usporedo s tim konceptom upotrebljava i koncept osobne pripovijesti.

⁹ Na emskoj razini, Graham Joe (1981 prema Stahl 1989:13) primjerice spominje *caso* kao žanr sličan onome što ga Stahl iz etške perspektive naziva osobnim pripovijestima. Richar Bauman, na jednom drugom lokalitetu piše o *yarns*, pričama također vrlo sličnima osobnim pripovijestima (Bauman 1972).

niti da budu “ispolirane narativne izvedbe” (Ochs i Capps 2001:2), kao što su primjerice one glasovitog tekstaškog pripovjedača Eda Bella (Bauman 1986:78-111, 1987, 1988, 2004:82-108) ili uglađeni, estetski dotjerani i ponovljivi primjeri koje navodi Stahl (1989). Pripovijesti o osobnom iskustvu svakodnevne su, “nevješte” izvedbe “nesofisticiranih govornika” (Labov i Waletzky 1997/1967:3) koje su elementarni oblik narativnog izričaja (Labov i Waletzky 1997/1967:12), a određuju se i kao “prototipovi narativnih aktivnosti” (Ochs i Capps 2001), odnosno kao “temeljna narativna struktura” (Labov i Waletzky 1997/1967).¹⁰

Nedostaci takva pristupa i korpusa (npr. Labov i Waletzky 1997/1967; Labov 1972; Ochs i Capps 2001; Polanyi 1984, 1989) najočitiji su iz folklorističke perspektive koja folkloru priču, pa i onu o osobnom iskustvu, vidi ponešto “neobičnije”, tradicionalnije (npr. Stahl 1977b, 1977c, 1980, 1989; Bauman 2004:83-84). Takav pristup pripovijestima o osobnom iskustvu nije mogao biti prihvaćen u folkloristici s kraja 70-ih i 80-ih godina prošloga stoljeća jer nije mogao pružiti argumente za prihvaćanje priča koje tematiziraju osobna iskustva i sjećanja, a nemaju ponovljiv obrazac, u arbitrarnu obitelj zvanu folklorni pripovjedni žanrovi. Ni danas nije puno drukčije. Ovako shvaćene pripovijesti o osobnom iskustvu nisu zaživjele kao folkloristički predmet. Ipak, folklorist Richard Bauman se u drugoj polovici 80-ih i kasnije koristi terminom *personal experience narrative* (pripovijest o osobnom iskustvu) (1986, 1987, 1988, 2004:82-108), koji objedinjuje “upravljanje očištem i odnos između priče i pripovijedanog događaja” (1986:34) da bi pomirio ta dva interesa i pogleda na pripovijedanje, osobno i iskustvo.

Godina 1977. je bila prijelomna za nepovratan akademski prodor osobnih pripovijesti kao folklorističkog predmeta te, zapravo, simboličko prigrljivanje žanra u veliku arbitrarnu obitelj zvanu žanrovski sustav usmenih priča, čemu je najviše pridonijela Stahl (1977a, 1977b, 1977c). Te je godine dvobroj časopisa *Journal of the Folklore Institute* (Dorson i Stahl 1977)¹¹ bio posvećen “pričama o osobnom iskustvu” (*stories of personal experience*).¹²

¹⁰ John A. Robinson (1981) kada kritizira neke postavke Labova i Waletzky (1997/1967) i van Dijka (1975, 1976) koristi termin osobne pripovijesti (*personal narrative*), ali ne govori o folklorističkom žanru kao što to čini Stahlova, već o žanru usmenog narativnog diskursa (1981:58), dakle, kritizira koncept pripovijesti o osobnom iskustvu. Za njega osobne pripovijesti predstavljaju “smještenu komunikaciju: one se odvijaju u posebnom kontekstu interakcije i mogu se koristiti za cijeli niz pragmatičnih funkcija” (1981:58). Prema tome, osobne pripovijesti za njega nisu limitirane samo na upečatljiva, neobična iskustva u njima, poanta ne mora biti iskazana, a formalna, tekstualna organizacija žanra određena je normama konkretne konverzacijske interakcije, strukturom diskursa i njegovom pragmatičkom funkcijom (1981:85). Upečatljivi i neobični događaji, dakako, nisu jedino o čemu ljudi pripovijedaju.

¹¹ Stahl je 1992. godine uredila i tematski broj časopisa *Western Folklore* 51/1 o osobnim pripovijestima i književnosti.

¹² Termin priče o osobnom iskustvu (*stories of personal experience*) Stahl rabi katkada kao isto značnicu terminu osobna pripovijest (*personal narrative*) (npr. 1977a i 1986/1983), iako je osobna pripovijest katkada puno strože oblikovan i definiran termin.

Zanemarenost žanra osobne pripovijesti, do trenutka kada se Stahl sustavnije počela njime baviti, pripisuje se netradicijskom sadržaju većine takvih pripovijesti (Stahl 1977a:5). Pitanja koja su se često iznova postavljala pojednostavljeno bi se mogla generalizirati na: Mogu li se osobne pripovijesti tretirati kao folklorni tekstovi, analizirati u sociokulturnom kontekstu, klasificirati i uspoređivati s ostalim folklornim žanrovima; mogu li se osobne pripovijesti promatrati kao dio pripovjedačeva folklornog pripovjednog repertoara i sl.? Na ta, a i mnoga druga pitanja, odgovarali su spomenuti radovi iz 1977. i jednoglasno zaključili: priče o osobnom iskustvu ili osobne pripovijesti¹³ jesu folklorni pripovjedni žanr (usp. Stahl 1977a:6) i folkloristika se njima mora pozabaviti. Iako su u tematskom dvobroju upotrijebljena oba naziva, pripovijesti o osobnom iskustvu razlikuju se od spomenutih koncepata, primjerice Labova i Waletzkog te Ochs i Capps: pripovjedne oblike koje su ti autori nazvali pripovijestima o osobnom iskustvu, Stahl u svojim radovima neće “prigrлити” u žanr osobne pripovijesti.

Od kraja 1970-ih nadalje aktualizirane su dileme oko osobnih pripovijesti kao folklorističkog predmeta i kao dijela pripovjedne tradicije koje, unatoč eksplicitnoj borbi za komad folklorističkog neba (npr. Bauman 1972, 1986, 1987, 1988; Robinson 1981; Stahl 1977a, 1977b, 1977c, 1980, 1989), sve više postaju retoričke prirode, a oblici pričanja o životu akademski prihvaćeni kao istraživački predmet, što među ostalim proizlazi i iz otvaranja moguće perspektive prema kojoj je “tradicionalni karakter folklor analitički konstrukt”, odnosno “znanstvena, a ne kulturna činjenica” (Ben-Amos 1971:13). Osvještavajući probleme emskog i etskog pristupa u folkloristici, Stahl (1977c, 1980) propituje pripadnost osobnih pripovijesti folkloristici.

Paradoksalno zanimanje za osobne pripovijesti prema ključu “više tradicije, manje inovacije” (Stahl 1977c:11) kao preduvjetu tretiranja osobnih pripovijesti “kao folklor” (Stahl 1977c:12), perpetuiralo se kao trajni nedostatak zanimanja za taj oblik pričanja o životu, neprestano se koncentrirajući na pripovjednu okaminu u vremenu i prostoru, dakle, u kontekstu, bez ozbiljnijeg i sustavnijeg promatranja priča u osobnom kodu u njihovu nastajanju, postojanju i nestajanju, specifičnom i jedinstvenom životu svake posebno koji pokazuje i promjene žanrovskih značajki takvih pričanja s obzirom na cjelokupni kontekst u kojem se priča, a posebno s obzirom na životni ciklus pojedinca i njegovu interakciju sa svojim vrsnicima, precima ili potomcima.

Stahl pomalo ironično zaključuje, a time razotkriva i nedostatak vlastita pristupa: bude li se pokazalo da ima više tradicionalnih elemenata a manje inovativnih, “možda će se i disciplina osjećati sigurnom prihvatiti osobne pripovijesti kao ‘folklor’” (1977c:12). Razlog je tomu, možda i uvjetovanje, da osobne pripovijesti kao žanr predmnijevaju “ulazak” potencijalnih osobnih pripovijesti

¹³ Oba naziva su u opticaju spomenutog tematskog dvobroja, dok Stahl u svojim radovima uglavnom koristi termin osobne pripovijesti (za iznimku vidi Stahl 1977a i 1986/1983).

“u pripovjedačev repertoar kao p o n o v l j i v obrazac” (Stahl 1977b:38) dok neki drugi oblici osobnog pripovijedanja o vlastitu iskustvu, koji imaju potencijal “ulaska” u repertoar, ali u njega ne uđu, ne spadaju u žanr osobne pripovijesti kako ga vidi folkloristika (1977b:38).

Iz spomenutog određenja osobnih pripovijesti kao pripovjedačeva repertoara, odnosno ponovljivog obrasca (Stahl 1977b:38), proizlazi nekoliko skupina problema. Ispripovijedani sadržaj može u različitim situacijama biti žanrovski različito oblikovan. Zatim, potpuni uvid istraživača (ali i samog pripovjedača) u individualni repertoar nije moguć.¹⁴ Osim toga, uvjet ponovljivosti nekog pripovjednog sadržaja, kako ga razumije Stahl, otvara i pitanje učestalosti pripovijesti koja je dijelom repertoara (koliko se često mora prepričavati da bi zadovoljila kriterije žanra), kao i vremenskog isječka u kojem je njegovim dijelom (kako dugo mora priča biti u repertoaru da bi zadovoljila uvjete žanra).¹⁵ Naime, repertoar osobnih pripovijesti sastoji se i od aktivnih (onih koje učestalo pripovijedamo u raznovrsnim situacijama) i neaktivnih pripovijesti (koje možemo ili smo ih mogli ispripovijedati) u svakom trenutku našeg života (usp i Stahl 1977c:25). Aktivne pripovijesti su one koje se često pričaju i prepričavaju u nekom životnom razdoblju i mogu kraće ostati u tom statusu (nekoliko dana ili tjedana), dok će druge biti aktivne nekoliko mjeseci ili godina, ili će u pripovjedačevu repertoaru ostati još dulje. Aktivne pripovijesti iz pripovjedačeva repertoara osobnih pripovijesti mogu prijeći u neaktivni status.

Sve ove dileme upućuju na nedostatnosti žanrovskog koncepta. Ono što je tako osmišljenu žanru najvažniji nedostatak (a taj nedostatak koncept pričanja o životu/djetinjstvu nema) potpuno je isključivanje pripovijesti koje tematiziraju posredovana iskustva, odnosno nedostatak uvida u život pojedine osobne pripovijesti u repertoarima drugih osoba. Naše osobne pripovijesti mogu, a često to i čine, prepričavati druge osobe. Takve pripovijesti, dakako, mijenjaju svoje žanrovske karakteristike, ali one ne smiju biti u cijelosti isključene iz razmatranja jer su često njihovi učinci (neke pripovijesti o tuđem iskustvu djeca čuju više puta i upamte ih, čime mogu postati dijelom njihova repertoara priča o tuđem, posredovanom iskustvu, a one ih narativno, žanrovski i mnemonijski socijaliziraju), ali i njihove preteče (neke pripovijesti o djetetovu iskustvu posredovanjem pričanja neke druge osobe mogu postati dijelom aktivnog repertoara djeteta, a time i osobne pripovijesti u smislu folklorističkog žanra).¹⁶

¹⁴ Djeličak repertoara nekog pripovjedača s kojime ne dijelimo svoju svakodnevicu možemo kao istraživači zabilježiti u jednom ili više navrata (ako teren posjetimo dva ili više puta i s istim pripovjedačem razgovaramo u više navrata). Bauman (1986:78-111) je u svojoj studiji usporedio tri varijante iste pripovijesti istog pripovjedača unutar vremenskog perioda od deset godina.

¹⁵ O prepričavanju iste priče vidi Bauman 1986; Hymes 2004/1981; Labov 1972; Norrick 1997, 1998; Polanyi 1981.

¹⁶ Stahl tome nije posvetila pozornost, ali ono što je posebno vrijedno u njenom pristupu je što ona svoju studiju o osobnim pripovijestima (1989) temelji na osobnom iskustvu života s bakom koja

Jedino perspektiva koja je usmjerena jednako na individualna pričanja kao i na obiteljske narativne prakse ili narativne prakse neke “male” skupine pokazuje složenu mrežu pričanja koja se kao cjelina ne može jednostavno svesti na neki usmeni žanr. Može se to pokušati učiniti samo s nekom pojedinom pričom u pojedinom kontekstu i to katkada i ne s prevelikom preciznošću.

Dok Stahl (1977b) identificira i istražuje cijeli niz usmenih pripovjednih žanrova koji nalikuju osobnim pripovijestima (memorat, anegdota, istinita priča, lagarija, junačka priča, vicevi, glasine, tračevi, reminiscencije),¹⁷ Bauman (2004:82-108) nudi alternativnu strategiju koja ispravlja neravnotežu nastalu zbog različitih isključivanja i propusta prethodnika. Alternativna strategija “u obzir uzima međusobne odnose koji povezuju izražajne oblike koje pojedinci mogu rabiti u predstavljanju svog života drugima, bez obzira na to kako ti oblici bili generički zapakirani, predstavljeni ili semiotički kodirani” (Bauman 2004:83). Bauman nastoji promisliti kako diskurzivna proizvodnja može iskoristiti životno iskustvo kao izrazni resurs, upotrebljavajući ga za oblikovanje i predstavljanje sebstva u dijalogu s drugima (2004:83). Bauman je “alternativni pristup” isprobao na glasovitom “virtuoznom” (2004:84) teksaškom pripovjedaču Edu Bellu i njegovim pripovijestima u prvom licu. Bauman postavlja konvencionalne generičke granice, ali novo i, čini mi se puno važnije u njegovu pristupu je povremeno iskakanje iz tih kategorija (2004).

I Donald Braid (1996) promovira osobit pristup kojim osobnim pripovijestima pristupa tako da usporedno promatra, s jedne strane, kako pojedinci smislenim čine i življeno iskustvo i pripovjednu izvedbu tog iskustva te, s druge strane, kako iskustvo procesa “slijeđenja” pripovijesti¹⁸ (dakle njezine recepcije) može dovesti do poticajnih stanja uma i tijeka misli u slušatelja koje naziva iskustvenim značenjem. Pri tome iskustveno značenje osobne pripovijesti za slušatelja postaje dostupnim resursom za daljnju uporabu. Tim pristupom Braid otvara nov prostor za promatranje ne samo transmisije usmenih pripovijesti o nekom osobnom iskustvu nego zadire duboko u pitanja različitih oblika cjeloživotne socijalizacije, relacijske prirode sebstva koje pripovijeda i sebstva kojem se pripovijeda. Time ne samo da recipijentu daje aktivnu ulogu nego pripovijesti stavlja u kontekst ljudskog življenja, što nije često u folklorističkim publikacijama. Iskustvo koje se prenosi za Braida je i resurs nataložene mudrosti i interpretativni proces koji je u

je često pripovijedala o svojem životu i o životu autoričina oca. Ovakav pristup koji miješa osobno, vlastito i analitičko omogućava autorici, a samim time i njezinoj publici prodor u sfere osobnog i obiteljskog života koji terenskim radom lišenim osobne kognitivne, emocionalne i druge uključenosti kroz duže vremensko razdoblje (kojemu trajanje nije ograničeno samo na istraživački poduhvat) nije moguć u svoj svojoj složenosti i isprepletenosti.

¹⁷ Prema klasifikaciji usmenih prozних žanrova kod nas nema ekvivalenata nekima od ovih žanrova koje je Stahl uspoređivala sa osobnim pripovijestima, ili se oni ne koriste u hrvatskoj folkloristici kao distinktivni žanrovi.

¹⁸ Engl. “process of following a narrative”.

tijeku, a pripovijest postaje važna kao sredstvo kojim se transformiraju vremenski odnosi u bezvremene cjeline, mreže međuodnosa koje se mogu istraživati i razumjeti (Braid 1996:9). Iskustva (re)interpretacije iskustava postaju resursi koje upotrebljavamo u konstrukciji pripovijesti namijenjenih nekoj budućoj komunikaciji s drugim ljudima. Posebno se taj proces razaznaje u jezičnoj i narativnoj socijalizaciji djece, a njihovi se učinci samo djelomice mogu slijediti kroz životni ciklus pojedinca.

4. Pričanja o djetinjstvu: “Velike” i “male” priče

Preostaje još jedino odgovoriti na središnje pitanje ovog priloga a ono je: što su to pričanja o djetinjstvu u odnosu na spominjane koncepte?

Krenimo od drugog dijela sintagme *pričanja o djetinjstvu*, dakle, djetinjstva. Djetinjstvo u sintagmi može biti problematično utoliko što su njegove granice ne samo arbitrarno zacrtane nego i fluidne s obzirom na povijesne, društvene i kulturne okolnosti, ali i s obzirom na predodžbe pripovjedača koji o djetinjstvu govori (bilo svojem ili djetinjstvu neke druge osobe), koje su opet povezane s povijesnim, društvenim, kulturnim i osobnim trenutkom u kojem se pripovijeda taj završetak. Sve kazivače/pripovjedače koji su sudjelovali u istraživanju metodom intervjua pitala sam: “Kad je završilo tvoje/vaše djetinjstvo?” Jedan mi je šezdesetpetogodišnji kazivač/pripovjedač odgovorio: “Kada smo se preselili u zadrugu”. Rekonstruirajući taj događaj u njegovu životu, složili smo se da je tada imao manje od deset godina. Još je zanimljivije da je dalje u razgovoru pričao doživljaje iz svoga djetinjstva, kako je na više mjesta naglasio, kad je imao dvanaest ili petnaest godina. Također, jedna mi je tridesetpetogodišnja kazivačica/pripovjedačica rekla da se još uvijek smatra djetetom, makar i sama ima djecu, ali kao doživljaje iz svoga djetinjstva nije pripovijedala ono što se dogodilo u posljednjih najmanje dvadesetak godina. Diskurzivna granica djetinjstva vrlo je rastezljiva i promjenjiva tijekom životnog ciklusa, a kako smo vidjeli i tijekom jednog intervjua. Iako svi znamo tko je dijete i što je djetinjstvo, katkada svoje znanje temeljimo na vlastitu iskustvu, katkad na iskustvu drugih, katkad na znanjima o formalno-pravnoj stečevini ili nekim općim predodžbama: katkad je dijete ona osoba koja nema biračko pravo, koja je “aseksualna” ili koja još ne zarađuje vlastiti kruh, koja ostvaruje pravo na zaštitu i obrazovanje, koja ima “obvezu” da bude sretna, koja se igra ili sl. Svatko od nas za sebe pripovjednu granicu vlastitog djetinjstva povlači na mjestu gdje se predodžbe o djeci stapaju s predodžbama o odraslosti. Granica djetinjstva, odnosno početak i kraj, u ovome je radu shvaćena kao granica usmenog narativnog diskursa o djetinjstvu. Dakle, početak djetinjstva nije samo početak *sjećanja* nego i početak *znanja* o svojoj vlastitoj prošlosti koju također oblikujemo u priču o sebi, svojim počecima, svojem djetinjstvu, a njegov završetak shvaćen je narativno, predodžbeno.

Pričanja o djetinjstvu, dakle, označavaju složenu mrežu svakodnevnih pojavnosti i oblika transmisije pričanja o posredovanim i neposredovanim iskustvima djetinjstva, znanjima o djetinjstvu djece i odraslih te sjećanja na djetinjstvo kao životno razdoblje, odnosno pripovijesti koje su derivirane iz autobiografskih sjećanja i autobiografskih znanja svih dobnih skupina. Pripovjedni su to oblici u kojima i pomoću kojih orječujemo vlastita sjećanja na djetinjstvo, na prošle događaje, ali i posredovana i neposredovana iskustva drugih ljudi koja se vezuju za to životno razdoblje, a mogu biti više ili manje posredovana procesima ontogeneze. Oblici su to pričanja kojima komuniciramo vlastito djetinjstvo i djetinjstva drugih ljudi, kojima prenosimo svoja i tuđa iskustva i sjećanja iz djetinjstva. Pritom, svaka priča ima svoj jedinstveni život u pojedinom vremenskom isječku (danu, mjesecu, godini, životnom razdoblju i sl) iako većinu ispričovijedanoga zaboravljamo. Koliko god folkloristika bila cijepljena od starih paradigmi, čak i kada se zanima za osobne pripovijesti (npr. Stahl 1977b, 1977c, 1989), ona se zanima za ono što nije osobno u njima i za ono što je u njima ponovljivo, trajno i stabilno, što se prenosi kao folklorni sadržaj, a uopće se ne pita zašto nešto pričamo jednom i nikad više, zašto autobiografsko pamćenje vrlo raznoliko traje i zašto sjećanje nije homogen entitet već je sjećanje ono što iz svog ograničenog kuta doživimo i zapamtimo, pri čemu je svako sjećanje dijelom točno, podudarno sa “zbiļjom”, a u cjelini nikad (usp. Bauer 2007:3-6).

Terminom pričanja o djetinjstvu označavam pripovjedne oblike koji su vezani za: sjećanje na vlastito iskustvo, ali ne samo na vlastito iskustvo o kojem se priča, dakle neki s pričom povezan događaj, nego i na vlastito iskustvo slušanja priča i njihova prenošenja – prodor “tuđih” priča u vlastiti repertoar pričanja o djetinjstvu. Jednako se termin odnosi i na pričanja u kojima je tuđa priča, odnosno tuđe iskustvo prisvojeno kao vlastito (tu prije svega mislim na pričanja o djetinjstvu koja su derivirana mahom iz autobiografskih znanja a ne sjećanja, ali i pripovijesti u prvom licu čije znanje potječe iz pripovijesti u trećem licu).

Oblici pričanja o djetinjstvu mogu biti “velike” narativne cjeline o tom životnom razdoblju nekog pripovjedača koje bi strukturno i funkcionalno bile slične životnim pričama ili jednom njihovu dijelu koji se odnosi na doba vlastitog djetinjstva, a uglavnom su nastale u nekoj “iznimnoj” situaciji – ispričane primjerice istraživaču ili radi terapijskog postupka ili u nekoj iznimnoj svakodnevnoj situaciji koja omogućava neuobičajeno dugu pozornost publike usmjerenu na pripovjedačevu izvedbu.¹⁹ Oblici pričanja o djetinjstvu mogu biti i “manje priče” ponovljiva obrasca koje pričamo neko vrijeme, odnosno priče koje su dio našeg aktivnog ili pasivnog repertoara pričanja o sebi, koje su ispolirane, vješte izvedbe (osobne pripovijesti), zatim, još “manje”, nevješte izvedbe i krnje, necjelovite narativne sekvence koje i ne sadrže više od narativnog minimuma i aluzija na ljude, pred-

¹⁹ Takve situacije u svakodnevici jesu iznimke s obzirom na učestalost pričanja o djetinjstvu ili uopće o životu u svakodnevici.

mete događaje ili sl., a utkane su u neku konverzijsku cjelinu (pripovijesti o osobnom iskustvu), kao i one “male priče” i priče “ni o čemu” (usp. Bamberg i Georgakopoulou 2008:5). Oblici pričanja o djetinjstvu, u rasponu od “velikih” priča do “malih” ili priča “ni o čemu”, mogu biti ispričane u trećem licu, dakle o djetinjstvu ili nekom događaju iz djetinjstva neke druge osobe.

Naratološkim rječnikom, pripovjedač koji pripovijeda o djetinjstvu može biti heterodijegetički (koji ne sudjeluje u univerzumu koji uspostavlja priča) ili homodijegetički (koji sudjeluje u univerzumu koji uspostavlja priča u nekoj manifestaciji svoga “ja”) ili autodijegetički (koji je ujedno i pripovjedač i glavni lik) (Genette 1972:255-256 prema Rimmon-Kenan 1989:90). Važna naratološka distinkcija jest i odgovor na pitanje tko u priči ili nekom njezinu dijelu gleda, a ne samo tko govori pa prema tome u toj složenoj mreži priča i njezinih dijelova možemo razlikovati, kako je to Genette usustavio, one s unutarnjom fokalizacijom (fiksnom, promjenjivom ili mnogostrukom) ili one s vanjskom fokalizacijom (Genette 1992). Sve su to razine, gledišta i glasovi koji se u različitim kombinacijama javljaju u oblicima pričanja o djetinjstvu. Dakle, pričanja o djetinjstvu, jednako kao i pričanja o životu kako ih je definirala Bošković-Stulli (1984), pričanja su o vlastitu iskustvu (bez obzira na nedoumice kako definirati sadržaj “vlastita iskustva”), isto kao i pričanja koja govore o iskustvu koje nije naše ili pričanja koje su dijelom našeg sjećanja na priče i, možda još važnije, dijelom našeg aktivnog repertoara o djetinjstvu neke druge osobe, a što pričamo zato jer nam je osoba koja je “vlasnik” iskustva ili osoba od koje smo priču čuli posebno važna, ili zbog same dojmljivosti i pamtljivosti izvedbe ili događaja o kojem se pripovijeda, a možda i samo zato što nas je kontekst pripovjedne situacije na to nagnao a da ni ne znamo čije to “vlastito iskustvo” pripovijedamo.

Pripovijedana i kazivana građa koja će poslužiti u analitičke svrhe trebala bi biti promišljena prije svega u odnosu na kritiku spomenutih koncepata jer tek potom može biti podatna za propitivanje različitih aspekata podjednako djetinjstva kao životnog razdoblja i ljudske aktivnosti pričanja jer obiluje talozima i učincima brojnih narativnih praksi, predodžbi, jezične, narativne, kognitivne i mnemoničke socijalizacije, upućuje na relacijsku prirodu sebstva, obiteljske odnose, odnose u “malim” skupinama. Tako promišljena pripovijedana i kazivana građa upućuje na funkcije priče u svakodnevnim komunikacijskim procesima, omogućuje afirmaciju folklorističkog fokusa na pripovijedanje kao praksu a ne samo kao formu te djelomičan uvid u osebujan život svake pojedine priče. Jednako tako, ovako promišljena građa može rasvijetliti i druge lingvističke i psihološke procese. Put je ponešto mukotrpniji, ali vjerujem i mnogo plodonosniji.

NAVEDENA LITERATURA

- Bamberg, Michael. 2004. "Talk, Small Stories, and Adolescent Identities". *Human Development* 47/6:366-369. http://clarku.edu/~mbamberg/Papers/adolescent_identities.htm (02.01.2007.), 1-4.
- Bamberg, Michael i Alexandra Georgakopoulou. 2008. "Small Stories as a New Perspective in Narrative and Identity Analysis". *Text & Talk. An Interdisciplinary Journal of Language, Discourse Communication Studies* 28/3:377-396. http://clarku.edu/~mbamberg/Material_files/michael_and_alex.doc (16.11.2007.), 1-18.
- Bauer, Patricia. 2007. *Remembering the Time of Our Lives. Memory in Infancy and Beyond*. New York i London: Psychology Press.
- Bauman, Richard. 1972. "The La Have Island General Store: Sociability and Verbal Art in a Nova Scotia Community". *Journal of American Folklore* 85/338:330-341.
- Bauman, Richard. 1986. *Story, Performance, and Event. Contextual Studies of Oral Narrative*. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press.
- Bauman, Richard. 1987. "Ed Bell, Texas Storyteller: The Framing and Reframing of Life Experience". *Journal of Folklore Research* 24/3:197-221.
- Bauman, Richard. 1988. "Ed Bell, Texas Storyteller: The Framing and Reframing of Life Experience". U *Life History as Cultural Construction / Performance*. T. Hofer i P. Niedermüller, ur. Budapest: The Ethnographic Institute of the Hungarian Academy of Science, 247-280.
- Bauman, Richard. 2004. *A World of Others' Words. Cross-Cultural Perspectives on Intertextuality*. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell Publishing.
- Bausinger, Hermann. 1958. "Strukturen des alltäglichen Erzählens". *Fabula* 1:239-254.
- Bausinger, Hermann. 1988. "Construction of Life". U *Life History as Cultural Construction/Performance*. T. Hofer i P. Niedermüller, ur. Budapest: The Ethnographic Institute of the Hungarian Academy of Science, 477-490.
- Ben-Amos, Dan. 1971. "Toward a Definition of Folklore in Context". *Journal of American Folklore. Special Issue. Toward New Perspectives in Folklore* 84/331:3-15.
- Biti, Vladimir. 1984. "Svakodnevna priča – novi temelji teorije pripovijedanja". *Revija* 24/2:4-17.
- Bluck, Susan i Tilmann Habermas. 2000. "The Life Story Schema". *Motivation and Emotion* 24:121-147.
- Bohn, Annette i Dorthe Berntsen. 2008. "Life Story Development in Childhood: The Development of Life Story Abilities and the Acquisition of Cultural Life Scripts from Late Middle Childhood to Adolescence". *Developmental Psychology* 44/4:1135-1147.
- Bošković-Stulli, Maja. 1984. "Pričanja o životu. (Iz problematike suvremenih usmenoknjiževnih vrsta)". U *Usmeno pjesništvo u obzorju književnosti*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 309-366.

- Bošković-Stulli, Maja. 2006. "Post scriptum A. D. 2006.". U *Priče i pričanje. Stoljeća usmene hrvatske proze*. Drugo dopunjeno izdanje. Zagreb: Matica hrvatska, 186-198.
- Braid, Donald. 1996. "Personal Narrative and Experiential Meaning". *Journal of American Folklore* 109/431:5-30.
- Bruner, Jerome. 2004./1987. "Life as Narrative". *Social Research* 71/3:691-710.
- Dégh, Linda. 1975. *People in the Tobacco Belt. Four Lives*. Ottawa: National Museums of Canada. [National Museum of Man. Mercury Series. Canadian Centre for Folk Culture Studies. Paper No. 13].
- Dégh, Linda. 1985. "'When I Was Six We Moved West': The Theory of Personal Experience Narrative". *New York Folklore* 11:99-109.
- Dégh, Linda. 1988. "Beauty, Wealth and Power: Career Choices for Women in Folktales Fairytales and Modern Media". U *Life History as Cultural Construction/Performance*. T. Hofer i P. Niedermüller, ur. Budapest: The Ethnographic Institute of the Hungarian Academy of Science, 13-47.
- Dorson, Richard M. 1970. "Is There a Folk in the City?" *Journal of American Folklore. Special Issue: The Urban Experience and Folk Tradition* 83/328:185-216.
- Dorson, Richard, glavni ur., Sandra Dolby Stahl, gostujuća ur. 1977. *Stories of Personal Experiences. Special Double Issue. Journal of the Folklore Institute* 14/1-2.
- Garret, Paul B. i Patricia Bequedano-López. 2002. "Language Socialization: Reproduction, Continuity, Transformation and Change". *Annual Review of Anthropology* 31:339-361.
- Genette, Gérard. 1992. "Tipovi fokalizacije i njihova postojanost". U *Suvremena teorija pripovijedanja*. V. Biti, ur. Zagreb: Globus, 96-115.
- Habermas, Tilmann i Susan Bluck. 2000. "Getting a Life: The Emergence of the Life Story in Adolescence". *Psychological Bulletin* 126/5:748-769.
- Habermas, Tilmann i Cybèle de Silveira. 2008. "The Development of Global Coherence in Life Narratives Across Adolescence: Temporal, Causal, and Thematic Aspects". *Developmental Psychology* 44/3:707-721.
- Habermas, Tilmann, Silvia Ehlert-Lerche i Cybèle de Silveira. 2009. "The Development of the Temporal Macrostructure of Life Narratives Across Adolescence: Beginnings, Linear Narrative Form, and Endings". *Journal of Personality* 77/2:527-560.
- Habermas, Tilmann i Christine Paha. 2001. "The Development of Coherence in Adolescents' Life Narratives". *Narrative Inquiry* 11:35-54.
- Hofer, Tamás i Péter Niedermüller, ur. 1988. *Life History as Cultural Construction / Performance*. Budapest: The Ethnographic Institute of the Hungarian Academy of Science.
- Hymes, Dell. 2004./1981. "In Vain I Tried to Tell You". *Essays in Native American Ethno-poetics*. Philadelphia: University of Nebraska Press.
- Jambrešić, Renata. 1994. *Usmena kazivanja o životu. Problem pragmatike i semantike pripovjednog teksta*. Magistarski rad. IEF rkp 1481.

- Keil, Charles. 1979. "The Concept of 'The Folk'". *Journal of the Folklore Institute* 16/3:209-210.
- Kirshenblatt-Gimblett, Barbara. 1988. "Authoring Lives". U *Life History as Cultural Construction / Performance*. T. Hofer i P. Niedermüller, ur. Budapest: The Ethnographic Institute of the Hungarian Academy of Science, 133-178.
- Labov, William. 1972. *Language in the Inner City. Studies in the Black English Vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, William. 1984. "Preobražavanje doživljaja u sintaksu pripovjednog teksta". *Revija* 24/2:46-78.
- Labov, William i Joshua Waletzky. 1997./1967. "Narrative Analysis. Oral Versions of Personal Experience". U *Oral Versions of Personal Experience. Three Decades of Narrative Analysis*. M. G. W. Bamberg, ur. *Special Volume of a Journal of Narrative and Life History*, 7:3-38.
- Linde, Charlotte. 1993. *Life Stories. The Creation of Coherence*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Marković, Jelena. 2008. "Osobni mit, mit o djetinjstvu i obiteljski mit u usmenom narativnom diskursu?" *Narodna umjetnost* 45/2:115-133.
- Marković, Jelena. 2010. *Folkloristički i kulturnoantropološki aspekti pričanja o djetinjstvu*. Doktorska disertacija.
- Marks, Ljiljana. 2010. "The Distinct and Autonomus World of the Oral Legend: Old and New Readings". *Narodna umjetnost* 47/1:91-109.
- McAdams, Dan P. 1985. *Power, Intimacy and the Life Story. Personological Inquiries into Identity*. Homewood, Illinois: Dorsey.
- McAdams, Dan P. 1993. *The Stories We Live by. Personal Myths and the Making of the Self*. New York, London: The Guilford Press.
- McAdams, Dan P. 1996. "Personality, Modernity, and the Storied Self: A Contemporary Framework for Studying Persons". *Psychological Inquiry* 7/4:295-321.
- McAdams, Dan. P. 2001. "The Psychology of Life Stories". *Review of General Psychology* 5/2:100-122.
- Miller, Peggy. 1994. "Narrative Practices: Their Role in Socialization and Self-Construction". U *The Remembering Self. Construction and Accuracy in the Self-Narrative*. U. Neisser i R. Fivush, ur. Cambridge: Cambridge University Press, 158-179.
- Miller, Peggy J. i Barbara Byhouwer Moore. 1989. "Narrative Conjunctions of Caregiver and Child: A comparative perspective on socialization through stories". *Ethos. Journal of the Society for Psychological Anthropology* 17/4:428-449.
- Miller, Peggy J., Judith Mintz, Lisa Hoogstra, Heidi Fung i Randolph Potts. 1992. "The Narrated Self: Young Children's Construction of Self in Relation to Others in Conversational stories of personal experience". *Merrill-Palmer Quarterly* 38:45-67.
- Miller, Peggy J., Randolph Potts, Heidi Fung, Lisa Hoogstra i Judy Mintz. 1990. "Narrative Practices and the Social Construction of Self in Childhood". *American Ethnologist* 17/2:292-311.

- Miller, Peggy J. i Linda L. Sperry. 1988. "Early Talk About Past: The Origins of Conversational Stories of Personal Experience". *Journal of Child Language* 15/2:293-315.
- Nelson, Katherine. 2001. "Language and the Self: From the 'Experiencing I' to the Continuing Me". U *The Self in Time. Developmental Perspectives*. C. Moore i K. Lemmon, ur. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 15-33.
- Norrick, Neal R. 1997. "Twice-Told Tales: Collaborative Narration of Familiar Stories". *Language in Society* 26:199-220.
- Norrick, Neal R. 1998. "Retelling Stories in Spontaneous Conversation". *Discourse Processes* 25/1:75-97.
- Ochs, Elinor i Lisa Capps. 2001. *Living Narrative. Creating Lives in Everyday Storytelling*. Cambridge, London: Harvard University Press.
- Ochs, Elinor, Ruth Smith i Carolyn Taylor. 1989. "Detective Stories at Dinnertime: Problem-Solving Through Co-Narration". *Cultural Dynamics* 2/2:238-257.
- Oring, Elliott. 1988. "Generating Lives: The Construction of an Autobiography". U *Life History as Cultural Construction/Performance*. T. Hofer i P. Niedermüller, ur. Budapest: The Ethnographic Institute of the Hungarian Academy of Science, 179-211 [=1987. "Generating lives: The construction of an autobiography". *Journal of Folklore Research* 24/3:241-262].
- Peacock, James L. i Dorothy C. Holland. 1993. "The Narrated Self: Life Stories in Process". *Ethos. Journal of the Society for Psychological Anthropology* 21/4:367-383.
- Polanyi, Livia. 1981. "Telling the Same Story Twice". *Text* 1/4:315-336.
- Polanyi, Livia. 1984. "Što nam mogu reći priče o svijetu svojih pripovjedača". *Revija* 24/2:79-96.
- Polanyi, Livia. 1989. *Telling the American Story. A Structural and Cultural Analysis of Conversational Storytelling*. Cambridge: MIT Press.
- Rimmon-Kenan, Shlomith. 1989. "Naracija: Razina i glasovi". U *Uvod u naratologiju*. Z. Kramarić, ur. Osijek: Izdavački centar Revija, 81-103.
- Robinson, John A. 1981. "Personal Narratives Reconsidered". *Journal of American Folklore* 94/371:58-85.
- Stahl, Sandra Dolby. 1977a. "Introduction". *Journal of the Folklore Institute. Special Double Issue: Stories of Personal Experience* 14/1-2:5-8.
- Stahl, Sandra Dolby. 1977b. "The Oral Personal Narrative in Its Generic Context". *Fabula* 18/1-2:18-39.
- Stahl, Sandra Dolby. 1977c. "The Personal Narrative as Folklore". *Journal of the Folklore Institute. Special Double Issue: Stories of Personal Experience* 14/1-2:9-30.
- Stahl, Sandra Dolby. 1980. "Narrative Genres: A Question of Academic Assumptions". *Fabula* 21/1-2:82-87.
- Stahl, Sandra Dolby. 1986./1983. "Personal Experience Stories". U *Handbook of American Folklore*. R. M. Dorson, ur. Bloomington: Indiana University Press, 268-276.
- Stahl, Sandra Dolby. 1989. *Literary Folkloristics and Personal Narrative*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Stahl, Sandra Dolby, ur. 1992. *Western Folklore. Special Issue: The Personal Narrative in Literature* 51/1.

- Titon, Jeff Todd. 1980. "The Life Story". *Journal of American Folklore* 93/369:276-292.
- Velčić, Mirna. 1990. "Pravo na priču o vlastitom životu". *Republika* 7-8:95-113.
- Velčić, Mirna. 1991. *Otisak priče. Intertekstualno proučavanje autobiografije*. Zagreb: August Cesarec.
- van Dijk, Teun A. 1975. "Action, Action Description, and Narrative". *New Literary History. On Narrative and Narratives* 6/2:273-294.
- van Dijk, Teun A. 1976. "Philosophy of Action and Theory of Narrative". *Poetics* 5:287-338.
- Zečević, Divna. 1976. "Svakodnevno pripovijedanje i usmena književna tradicija u prigradskom selu Šestinski Kraljevec". *Narodna umjetnost* 13:123-140.

TALKING ABOUT CHILDHOOD AND SIMILAR CONCEPTS: "LARGE" AND/OR "SMALL" STORIES

SUMMARY

An examination is made in the text on a terminological and semantic level of the concepts of the life story, life history, personal narrative, narrative on personal experience and talking about life (childhood) and their utilisation in ethnology, anthropology and folkloristics, but also in linguistics and psychology. Parallely with that, the forms of talking about childhood are studied in the context of large narrative entities related to that period of the narrator's life. They would be similar structurally and functionally to life stories, or one of their parts, which relate to the life period of one's own childhood, while they largely come about in some sort of exceptional situation that enables an unusually long period of attention being focused on the narrator's performance by the public. The forms of talking about childhood are also enquired into as small stories, which have a repetitive pattern that we recount for a certain time and/or those stories that are part of our active or passive repertoire in talking about ourselves that are polished, skilful performances (personal narratives), and then even smaller, awkward performances and truncated, incomplete narrative sequences, which do not contain more than the narrative minimum and allusion to people, objects, events or the like, while being woven into some sort of conversational entity (stories about personal experience).

Re-appraisal of the concepts referred to and analysis of their shortcomings and content-related overlap serves to confirm small forms of speaking about life and about childhood in ethnological and kulturo-anthropological research, while confirming at the same time the small forms of everyday talking about childhood – and about life in general – as a folkloristic subject and validation of the folkloristic focus on narrating as practice and not as form.

Key words: life story, life history, personal narrative, narrative on personal experience, talking about childhood, talking about life